

УДК 061:116:316.324.5:63.001

DOI: 10.31470/2518-7600-2018-6-138-152

**THE INFLUENCE OF SOCIAL AGRONOMY ON THE
ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF
AGRICULTURAL RESEARCH**

**ВПЛИВ СУСПІЛЬНОЇ АГРОНОМІЇ НА
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ**

Юлія Лукашевич,
старший викладач кафедри
професійної освіти
Lom80@ukr.net
ДВНЗ «Переяслав-
Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»,
вул. Сухомлинського, 30,
м. Переяслав-Хмельницький,
Київська обл., Україна, 08401

Julia Lukashevich,
Senior Lecturer of the
Department vocational
education
Lom80@ukr.net
Pereiaslav-Khmelnytskyi
Hryhorii Skovoroda
State Pedagogical University
Pereiaslav-Khmelnytskyi, 30
Sukhomlynsky Str.,
Pereiaslav-Khmelnytskyi, Kyiv
region, Ukraine, 08401

ABSTRACT

The purpose of the article is to study the formation and development of agricultural research in the prism of the development of social agronomy. In solving the tasks of this study, the principles of historicism, scientific, objectivity, complexity of sources and methods were used: historical and scientific analysis, historical analysis, analysis and synthesis, logical, generalization, problem-chronological, periodization, retrospective, personification. For the first time in the national historical literature the formation and development of agricultural research and social agronomy and their mutual influence are considered. The urgency of the research topic is due to the fact that the public agronomy was created in order to increase mass agricultural production, was one of the main reasons for the development of agricultural research,

especially after state support at the legislative level. It was found out that agricultural research is a deep and comprehensive study in specialized research institutions of agronomic, zoo technical and other agricultural phenomena carried out in natural and specially created conditions with the use of appropriate methods and tools in order to work out the most appropriate ways and approaches to increase cultural the level of agriculture, as well as the search for other means and methods for providing scientific and practical assistance to the agrarian production in order to obtain me the greatest number and best quality ecologically balanced agricultural products. Priority reasons for the organizational appearance of agricultural research should include the evolution of the so-called social agronomy that arose, as was the domestic agricultural research, in the early 80 of the nineteenth century. It is determined that the considerable development of agricultural research was acquired at the beginning of the 20 th century after the first congress of agronomic assistance to the population on February 10-19, 1901 in Moscow. After that, several resolutions were adopted that contributed to the practical training of agronomic personnel and the institute of zemstvo agronomists-practitioners was founded.

Key words: *public agronomy, agricultural research, research sites, agriculture, ministry, organization.*

Постановка проблеми. У кінці XIX ст. в рамках державної аграрної політики Російської імперії почав діяти інститут правлячої агрономічної допомоги населенню, який безпосередньо вплинув на подальший розвиток сільськогосподарської дослідної справи. У сьогодишніх умовах євроінтеграційної політики України, особливо актуальним, є вивчення попередніх етапів історичного розвитку науки, що дозволить визначити напрям розвитку держави в аграрній секторі в XXI ст.

Сільськогосподарська дослідна справа – це глибоке і всебічне вивчення у спеціалізованих дослідних інституціях агрономічних, зоотехнічних й інших сільськогосподарських явищ, що здійснюються у природних і спеціально створених умовах із використанням відповідних методик та інструментарію з метою відпрацювання найдоцільніших

шляхів і підходів до підвищення культурного рівня сільського господарства, а також пошуку інших засобів і способів для надання науково-практичної допомоги аграрному виробництву з метою отримання якнайбільшої кількості, так і кращої якості екологічно-збалансованої сільськогосподарської продукції (Вергунов, 2014 : 3).

Сільськогосподарська дослідна справа, як галузь знань, – це сукупність відомостей і методів вивчення сільськогосподарських явищ.

Сільськогосподарська дослідна справа, як організація, – це сукупність установ і заходів, які мають кінцевою метою удосконалення техніки сільського господарства (Недокучаев , 1929: 13).

Аналіз основних досліджень і публікацій. Серед історіографічних досліджень даної проблеми значна увага приділялась вченими у радянські часи: М. С. Соколов (Соколов, 1930), В. І. Сазанов (Сазанов, 1955), М. І. Пшеничний (Пшеничний, 1964) та іншими. Серед сучасних історичних розвідок найбільш повними щодо зародження, становлення та розвитку є дослідження академіка В. А. Вергунова (Вергунов, 2012; 2014).

Метою статті є вивчення становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи через призму розвитку суспільної агрономії.

До першорядних причин організаційній появі сільськогосподарської дослідної справи слід віднести еволюцію так званої суспільної агрономії, що виникла у 1883 р. як технічна складова галузі сільського господарства для боротьби зі шкідниками у Пермській губернії, а формалізований державний відлік почала у 1886 р., після запровадження посад губернських урядових агрономів.

Вітчизняна сільськогосподарська дослідна справа сформувалася на початку 80-х років XIX ст. і пов'язана із заснуванням у 1884 р. першої постійно діючої інституції – Полтавського дослідного поля. Майже одночасно з виникненням Полтавського дослідного поля з'явилися: Богодухівська дослідна станція в Орловській губернії, організована за ініціативою Вільного економічного товариства

(існувала 10 років), Собешинська – в Люблінській губернії, Немерчанська – в Подільській губернії і Деробчинське дослідне поле в тій же губернії, яке виникло за ініціативою Київського товариства сільського господарства, Запольська – в Петербурзькій губернії, яка з'явилася теж за ініціативою Вільного економічного товариства; В'ятське і Херсонське дослідні поля були відкриті місцевими земствами. Також одночасно з організацією Полтавського дослідного поля з'явилася Енгельгардівська дослідна станція з вивчення мінеральних добрив (Недокучаєв, 1929: 19).

В цей період дослідна справа спиралася на приватну та громадську ініціативу, хоча справедливості ради зазначимо, що уряд теж опосередковано допомагав цій справі, створюючи дослідні поля при вищих сільськогосподарських школах, при яких були облаштовані дослідні поля – в 1869 році в Петровській (Тимирязевській) сільськогосподарській академії, Ново-Олександрійському і Ризькому інститутах.

Таким чином, перший період – період сорокарічного існування дослідної справи, роки спроб і випробувань, відсутність єдиної мети і постійних асигнувань.

Відлік другого періоду дослідної справи можна розпочати 90-ми роки XIX ст. Характерною особливістю якого було те, що в ці роки уряд, через своє сільськогосподарське відомство – Міністерство землеробства, взяв ініціативу в справі насадження нових дослідних станцій.

Слід відмітити, що в першому періоді внутрішніми стимулами для дослідної справи були зміни, випробувані господарством після селянської реформи 1861 року, в той час, як для другого – голод 1891 року. У цей період реорганізовується Міністерство державних маєтностей в Міністерство землеробства. Головою Наукового комітету був І. О. Стебут, першим міністром – А. С. Ермолов, першим директором Департаменту Землеробства – П. А. Костичев.

Ініціативі і праці останнього належить встановлення основних принципів діяльності міністерства з дослідної справи і створення перших державних дослідних станцій – Шатилівської в Тульбській губернії, Костичевської – в Самарській, Енгельгардтовської в Смоленській і Запольської –

в Петербурзькій. Хоча приватна ініціатива відійшла на другий план, але було створено дві великі приватні дослідні станції – Плотнянська в Подільській губернії, відкрита П. П. Трубецьким, і Іванівська в Харківській губернії – П. І. Харитоненко (Недокучаев, 1929: 21).

Однак роль сільськогосподарських товариств в той час також не втратила актуальності, і знаменується відкриттям Одеського дослідного поля (1894 р.), Донського (1894 р.), Таганрогського, Лохвицького і деяких інших. Із земств в цей період найбільш активна діяльність була виявлена В'ятським і Пермським. У 1895 р. на околицях В'ятки відкрили В'ятську дослідну станцію.

У 90-х рр. XIX ст. розвиток дослідної справи отримав не тільки великий розмах, але в ньому намітилась велика кількість установ і різних галузей сільського господарства. Виникли дослідні установи на околицях, де сільське господарство представлено спеціальними культурами – в Туркестані, на Кавказі, в Бессарабії, і нарешті, цьому періоду належить ініціатива в справі насадження лісних дослідних установ. Своєю появою вони зобов'язані відомому ґрунтознавцю В. В. Докучаєву (Недокучаев, 1929: 20-21).

До кінця століття в Російській імперії нараховувалось уже біля 60 дослідних ділянок, із яких біля половини були державними, а решта – земські і сільськогосподарських товариств, лише 4 належали приватним особам.

При великій землеробській території і різноманітності природньо-історичних умов таку кількість дослідних станцій і полів треба вважати незначною. При відсутності загального плану при їх виникненні, ізольованості їх роботи, результати її далеко не завжди знаходили застосування в практичному господарстві. Але все ж таки участь центрального відомства в організації дослідної справи набувало регулюючого та планового характеру.

Справедливості ради, відмітимо, що першим початком плановості в роботі був проект П. А. Костичева про організацію 8 державних дослідних станцій, приурочених до двох важливих природньо-історичних територій: 4 станції в чорноземній і 4 в нечорноземній смузі. Другим – визнання

необхідності більш широкого обслуговування сільського господарства дослідною роботою шляхом організації мережі дослідних полів в кожній губернії, пов'язаних у своїй діяльності з дослідними станціями. Однак ці порівняно скромні проекти отримали лише часткове втілення, внаслідок нестачі коштів, які мало Міністерство землеробства, місцевих засобів теж було недостатньо, тому і було всього 60 дослідних установ. Але крім нестачі коштів, таке становище обумовлено перш за все тим, що цей період носив бюрократичний характер.

Вважаємо, що він закінчився створенням першого закону про дослідну справу. Зважаючи на реальну фінансову вигоду від цього, указом Миколи II від 28 травня 1901 р. було прийнято «Положення про сільськогосподарські дослідні установи» (Положение о сельскохозяйственных опытных учреждениях... , 1909). Цим законом регулювались юридичні норми і практика управління, нормування і субсидіювання, які склалися до цього моменту.

Таким чином, здійснювалося офіційне ствердження принципів організаційного ведення вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи. Відповідно до Положення відбувся поділ галузевих дослідницьких інституцій на три групи, першою з якої стали дослідні станції; до другої групи належали дослідні господарства, поля і ділянки, а до третьої – показові господарства та ділянки.

Зазначимо, що під сільськогосподарськими дослідними установами слід розуміти установи, які мали на меті виробництво наукових практичних дослідів і дослідження в області агрономії та сільського господарства, у вигляді пошуків кращих прийомів ведення господарства і розповсюдження їх серед населення, а також для вивчення місцевих геологічних і кліматичних умов, які мають вплив на сільське господарство. Це положення вплинуло на подальші заходи з розвитку і організації дослідних установ і їх роботи.

Внутрішнім стимулом третього періоду була аграрна революція, яка частково виявилася в 1905 році. Найбільш характерним для третього етапу було широке залучення до дослідної справи широкої агрономічної громадськості і організації при сільськогосподарському відомстві центрального дослідного інституту.

Перше втілювалося в «з'їздах і нарадах по дослідній справі», друге в перетворення Наукового комітету Міністерства землеробства із дорадчого відомчого органу в установу з дослідницькими функціями в формі так званих бюро з різних агрономічних дисциплін з постійною при ньому комісією з дослідної справи.

Протягом 20 років розвитку дослідної справи тісно пов'язано з розвитком і розширенням Наукового комітету, так як «з'їзди і наради», скликалися і проводили свою роботу при безпосередній участі представників цієї установи.

Перший з'їзд діячів по сільськогосподарській дослідній справі відбувся з 13 по 19 грудня 1901 р. в Санкт-Петербурзі. Він був скликаний по ініціативі відомого вченого професора І. О. Стебута і під його безпосереднім керівництвом. У цьому з'їзді взяло участь більш 150 осіб, серед яких крім представників центрального відомства і його місцевих робітників, були делеговані уповноважені вищих сільськогосподарських шкіл, дослідники.

До програми першого з'їзду були включені для обговорення: 1) загальні питання (про організацію з'їздів дослідників, засоби пропаганди і застосування результатів дослідної роботи); 2) питання земельного характеру, серед яких були конкретні (стомлення ґрунту від конюшини, зниження урожаю гречки, сорти пивоварного ячменю, пшениці, гній і мінеральні добрива на чорноземі, питання методики дослідження і контролю сільськогосподарських продуктів і їх об'єднання); 3) питання сільськогосподарської метеорології (методика спостережень); 4) питання зоотехнії (склад кормів, способи годування, розведення і організація дослідів).

Визнання важливості і плідності роботи першого з'їзду було причиною того, що при тих труднощах і затратах з якими пов'язана така робота, все ж II з'їзд був скликаний в 1902 році. Цей з'їзд був ще більш чисельнішим, прочитано понад 50 доповідей. Програма і питання, які піднімалися в обговореннях на цьому з'їзді, розширилися завдяки питанням дослідної справи з плідництва, городництва і лісівництва.

Доповіді з'їзду, крім загальних питань, носили дослідницький, методологічний і організаційний характер.

Намічений III з'їзд не відбувся через війну з Японією, хоча вся підготовча робота відбулася і матеріали її з'явилися у вигляді надрукованих доповідей (Недокучаєв, 1929: 23-24).

Характерною особливістю було те, що з'їзди виникали спершу за ініціативою Міністерства землеробства, а згодом – земств, сільськогосподарських товариств і приватних осіб. Більшість дослідних установ отримували урядову субсидію, а деякі перебували на повному державному утриманні. Згідно з «Положенням про сільськогосподарські дослідні установи» від 28 травня 1901 р. (Положение о сельскохозяйственных опытных учреждениях..., 1909) вони підпорядковувалися Міністерству землеробства. Громадські організації і приватні особи, які бажали мати урядову допомогу для заснування та утримання сільськогосподарських дослідних установ, зверталися з клопотаннями у Міністерство безпосередньо або через його місцеві органи. Сприяння уряду дослідним установам полягало: а) у призначенні грошової допомоги із щорічно наданого для цієї мети особливого кредиту у розпорядження Міністерства (допомога могла бути одноразовою на заснування дослідних установ, або постійною – на винагороду працівникам, проведення дослідів і спостережень, придбання навчальних посібників для бібліотек, колекцій); б) у наданні ділянок із державної скарбниці, виділені на пільгових умовах або безкоштовно матеріалів для будівництва і опалення, забезпечення різним інвентарем, насінням кращих сортів тощо, в) у наданні рекомендацій з боку спеціалістів Міністерства землеробства (Положение о сельскохозяйственных опытных учреждениях..., 1909).

Підготовка агрокультурних заходів всебічно розглядалася на першому з'їзді діячів агрономічної допомоги населенню 10–19 лютого 1901 р. у Москві. Після чого було прийнято кілька постанов: 1) організувати повторні курси для працівників в області суспільної агрономії; 2) надати доступ до навчальних установ галузевих інститутів, де вони могли б працювати з метою отримання знань з тих чи інших спеціальностей; 3) з цією метою слід клопотати перед радами всіх вищих сільськогосподарських навчальних закладів про допуск до

роботи в лабораторіях і кабінетах осіб з агрономічною підготовкою, які працюють в області суспільної агрономії, вважаючи, що саме Міністерство землеробства, як і земство, буде сприяти відновленню й розширенню знань серед своїх агрономічних агентів. Щодо практичної підготовки, то з'їзд вирішив заснувати інститут земських агрономів-практикантів. Однак постанови не мали жодних практичних наслідків.

На початку ХХ ст. розвиток суспільної агрономії або агрономічної допомоги населенню набув системного характеру. Уряд після наради 1908 р., виділив значні кошти на сільське господарство і широко розгорнув план агрономічної допомоги і дослідної справи. Значний успіх мала організація планомірної мережі дослідних установ в окремих земських губерніях. Перший проект губернської мережі належить Полтавському губернському земству, яке не обмежалося діяльністю Полтавського дослідного поля (перетвореного в дослідну станцію в 25-річний ювілей осінню 1909 р.), і в 1908 р. губернська агрономічна нарада постановило організувати мережу із 6 дослідних полів. Одночасно в Чернігівській губернії при участі професора В. В. Вінера був розроблений проект Чернігівської мережі з 2 дослідними станціями. Потім губернії: Харківська, Катеринославська, Херсонська, Орловська, Самарська, Саратовська, Воронежська, Тамбовська, Володимирська, Казанська, Пермська, Московська, Петербурзька. Земська ініціатива набула широкого розмаху після розробки загальнодержавного плану в 1908 р., але реальні наслідки проявилися починаючи після 1910 р.

Нова форма суспільно-агрономічної організації – дільнична агрономія з'явилася після більш, ніж двадцятирічного процесу розвитку. Перші дільничні агрономи з'явилися в 1906 р., кількість становила лише 10, але не пройшло і п'яти років, як їх збільшилося в 10 разів. У 1910 р. – 177 дільничних агрономів. Станом на 1 січня 1912 р. дільничних агрономів в європейській Росії налічується уже 760. Таким чином, інститут дільничних агрономів зріс численно з 10 до 760. Щодо статистичних даних про чисельність всього агрономічного персоналу, то на 1 січня 1912 р. – більше 4000 (Теумин, 1913: 20).

Важливим моментом в розвитку і укріпленні суспільної агрономії є виникнення інституту агрономії. Ця суспільно-агрономічна організація, як уже говорилося, введена в 1906 році, а в Полтавській губернії з 1909 р., мав, по-перше, прагнення наблизити агрономічну допомогу до господарюючого суб'єкта – населення, а, по-друге, спробу звести загальні положення про покращення тих чи інших сторін господарства до конкретних умов даного невеликого району. Якщо раніше діяльність суспільної агрономії обмежувалася – краєм, губернією, повітом з їх різноманітними природно-історичними і господарськими умовами, де методи його впливу носили більш загальний характер і ґрунтувалися на загальних висновках про майбутнє розвитку господарства, то з уведенням дільничної агрономії – ці загальні положення розкладаються на частини, складові елементи стосовно даного господарського середовища, до природно-історичних умов невеликої ділянки.

Підсумовуючи вище зазначене, варто констатувати, що для першого періоду розвитку дослідної справи характерна приватна ініціатива без підтримки міністерства і земств; під час другого періоду з'явилася значна урядова і земсько-суспільна підтримка дослідних установ; третій період характеризується широкою участю громадських сил і підтримкою Департаменту землеробства в планомірному розвитку дослідної справи. У той час дослідна справа визначалася предметом державної необхідності і регламентувалася в законодавчому порядку. Обласними дослідними станціями створювалася широка організація мережі дослідних полів. Значно зросла кількість асигнувань від уряду і земств на дослідні поля.

Таким чином, взаємодоповнюючись і розвиваючись з сільськогосподарською дослідною справою, суспільна агрономія, вирішивши проблеми господарювання великих землевласників, зрештою, перейшла до питань селянських господарств, наприклад, щодо обробітку ґрунту та сівозмін. Таким радикальним змінам сприяла виважена державна політика стосовно ведення галузевої дослідної справи.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Вергунов В. А. Організаційний поступ сільськогосподарської дослідної справа в Україні (до 130-річчя створення Полтавського дослідного поля): наукова доповідь. Київ: ФОП Корзун Д. Ю., 2014. 28 с.

2. Вергунов В. А. Сільськогосподарська дослідна справа в Україні від зародження до академічного існування: організаційний аспект. Київ: Аграрна наука, 2012. 416 с. (Іст.-бібліогр. Сер. «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії»; кн.. 68).

3. Недочуаев Н. К. Опытное дело в полеводстве. Теория и практика. Москва: Государственное издательство, 1929. 388 с.

4. Положение о сельскохозяйственных опытных учреждениях [28 мая 1901 года]. Приложение III. *Труды совещания по организации опытного дела в России, происходившего при Главном управлении землеустройства и земледелия с 14 по 20 ноября 1908 года*. Санкт-Петербург, 1909. С. 391–394.

5. Пшеничный Н.И. Сельскохозяйственное опытное дело в Росси и на Украине от его зарождения до Великой октябрьской социалистической революции: автореф. дис. д-ра с.-х. наук. Москва, 1964. 69 с.

6. Сазанов В. И. Из истории возникновения опытного дела в России. *Известия Куйбышевского инженерно-мелиоративного института*. 1955. Т. II. С. 57–65.

7. Соколов Н. С. Итоги и перспективы опытного дела в СССР. *Бюллетени почвовед*. Москва: Главнаука, 1930. № 1-4. С. 34–68.

8. Теумин С. И. К вопросу о задачах общественной агрономии и роли опытного дела. Ромны: Тип. Р. Г. Дельберг, 1913. 20 с.

REFERENCES

1. *Polozhenie o sel'skohozijsjstvennyh opytnyh uchrezhdenijah* (1909). [28 maja 1901 goda]. *Prilozhenie III* [Regulation on agricultural experimental institutions [May 28, 1901]. Appendix III]. *Trudy soveshhanija po organizacii opytnogo dela v Rossii*,

proishodivshogo pri Glavnom upravlenii zemleustrojstva i zemledelija s 14 po 20 nojabrja 1908 goda [Proceedings of the meeting on the organization of an experimental business in Russia, which took place at the Main Department of Land Management and Agriculture from November 14 to 20, 1908]. *St. Petersburg*. 391-394 [in Russian].

2. Nedokuchaev, N. K. (1929). *Opytnoe delo v polevodstve. Teorija i praktika* [An experimental case in field farming. Theory and practice]. M.: State Publishing House. 388 [in Russian].

3. Sazanov, V. I. (1955). *Iz istorii vozniknovenija opytnogo dela v Rossii* [From the history of the emergence of an experimental case in Russia]. *Izvestija Kujbyshevskogo inzhenerno-meliorativnogo instituta* [Proceedings of the Kuibyshev Institute of Engineering and Land Reclamation]. II. 57-65 [in Russian].

4. Sokolov, N. S. (1930). *Itogi i perspektivy opytnogo dela v SSSR* [Results and Prospects of the Experimental Case in the USSR]. *Bjulleteni pochvoveda* [Soil science bulletins]. M.: Glavnauka, 1-4. 34-68 [in Russian].

5. Teumin, S. I. (1913). *K voprosu o zadachah obshhestvennoj agronomii i roli opytnogo dela* [To the question of the tasks of public agronomy and the role of the experimental business]. Romny : R. G. Delberg Printing House. 2 [in Russian].

6. Vergunov, V. A. (2012). *Sil's'kogospodars'ka doslidna sprava v Ukraini vid zarozhennja do akademichnogo isnuvannja: organizacijnij aspekt* [Silskogospodarska doslidna on the right in Ukraine, from the beginning to the academic perspective: the organisation aspect]. K.: Agrarian Science. 416 [in Ukrainian].

7. Vergunov, V. A. (2014). *Organizacijnyj postup sil's'kogospodars'koyi doslidnoyi spravy v Ukrayini (do 130-ricchya stvorennja Poltav's'kogo doslidnogo polya): naukova dopovid'* [Organizational progress of agricultural research in Ukraine (to the 130th anniversary of the creation of the Poltava experimental field): scientific report]. K.: FOP Korzun D. Yu. 28 [in Ukrainian].

8. Wheat, N. I. (1964). *Sel'skohozjajstvennoe opytnoe delo v Rossi i na Ukraine ot ego zarozhdenija do Velikoj okrjabr'skoj socialisticheskoj revoljucii: avtoreferat dissertacii doktora sel'skohozjajstvennyh nauk* [An agricultural experimental business

in Russia and in Ukraine from its inception to the Great Okryabrsk Socialist Revolution: dissertation of the doctor of agricultural sciences]. М. 69 [in Russian].

АНОТАЦІЯ

Метою статті є вивчення становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи через призму розвитку суспільної агрономії. При вирішенні завдань даного дослідження застосовувалися принципи історизму, науковості, об'єктивності, комплексності джерел і методи: історико-наукового та джерелознавчого аналізу, історико-порівняльного, аналізу та синтезу, логічного, узагальнення, проблемно-хронологічного, періодизації, ретроспективного, персоніфікації. Вперше у вітчизняній історичній літературі розглянуто становлення та розвиток сільськогосподарської дослідної справи та суспільної агрономії, їх взаємовплив. Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що суспільна агрономія створена з метою зростання масового сільськогосподарського виробництва, була однією із основних причин розвитку сільськогосподарської дослідної справи, особливо після державної підтримки на законодавчому рівні. З'ясовано, що сільськогосподарська дослідна справа – це глибоке і всебічне вивчення у спеціалізованих дослідних інституціях агрономічних, зоотехнічних й інших сільськогосподарських явищ, що здійснюються у природних і спеціально створених умовах із використанням відповідних методик та інструментарію з метою відпрацювання найдоцільніших шляхів і підходів до підвищення культурного рівня сільського господарства, а також пошуку інших засобів і способів для надання науково-практичної допомоги аграрному виробництву з метою отримання якнайбільшої кількості, так і кращої якості екологічно-збалансованої сільськогосподарської продукції. До першорядних причин організаційній появі сільськогосподарської дослідної справи слід віднести еволюцію так званої суспільної агрономії, що виникла, як і вітчизняна сільськогосподарська дослідна справа, на початку 80-х років XIX ст. Визначено, що значного розвитку сільськогосподарська дослідна справа набула на початку XX ст. після першого з'їзди

діячів агрономічної допомоги населенню 10-19 лютого 1901 р. у Москві. Після чого було прийнято кілька постанов, які сприяли практичній підготовці агрономічного персоналу та засновувався інститут земських агрономів-практикантів.

Ключові слова: суспільна агрономія, сільськогосподарська дослідна справа, дослідні ділянки, сільське господарство, міністерство, організація.

АННОТАЦИЯ

Целью статьи является изучение становления и развития сельскохозяйственного опытного дела через призму развития общественной агрономии. При решении задач данного исследования применялись принципы историзма, научности, объективности, комплексности источников и методы: историко-научного и источниковедческого анализа, историко-сравнительного, анализа и синтеза, логического, обобщение, проблемно-хронологического, периодизации, ретроспективного, персонификации. Впервые в отечественной исторической литературе рассмотрено становление и развитие сельскохозяйственной опытной дела и общественной агрономии, их взаимовлияние. Актуальность темы исследования обусловлена тем, что общественная агрономия создана с целью роста массового сельскохозяйственного производства, была одной из основных причин развития сельскохозяйственного опытного дела, особенно после государственной поддержки на законодательном уровне. Выяснено, что сельскохозяйственное опытное дело – это глубокое и всестороннее изучение в специализированных исследовательских институтах агрономических, зоотехнических и других сельскохозяйственных явлений, осуществляются в естественных и специально созданных условиях с использованием соответствующих методик и инструментария с целью отработки наиболее целесообразных путей и подходов к повышению культурного уровня сельского хозяйства, а также поиска других средств и способов для предоставления научно-практической помощи аграрному производству с целью получения наибольшего количества, так и лучшего качества экологически сбалансированной

сельскохозяйственной продукции. К первостепенных причин организационной появлению сельскохозяйственной опытной дела следует отнести эволюцию так называемой общественной агрономии, возникшей, как и отечественное сельскохозяйственное опытное дело, в начале 80-х годов XIX в. Определено, что значительно развиваться сельскохозяйственное опытное дело начало в XX в. после первого съезде деятелей агрономической помощи населению 10-19 февраля 1901 в Москве. После чего было принято несколько постановлений, которые способствовали практической подготовке агрономического персонала и основывался институт земских агрономов-практикантов.

Ключевые слова: общественная агрономия, сельскохозяйственное опытное дело, опытные участки, сельское хозяйство, министерство, организация.

Надійшла до редакції: 22.10.2018 р.
Прийнята до друку: 13.11.2018 р.